

BOSHLANG'ICH TA'LIMNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISH.

Raxmonova Munisa

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim va tarbiya nazariyasi metodikasi
yo'nalishi 1-kurs magistranti
<https://orcid.org/0009-0000-9081-2149>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18385149>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil
Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil
Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

boshlang'ich ta'lim,
kompetensiyaviy yondashuv,
tayanch kompetensiyalar, fanga
oid kompetensiyalar, o'quv
jarayoni, ta'lim sifati, o'quv
motivatsiyasi, mustaqil fikrlash,
pedagogik yondashuv, shaxs rivoji,
ta'limni tashkil etish..

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni, uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, o'quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarni hal etishga va hayotiy faoliyatga tayyorlash masalalari ko'rib chiqiladi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'limni tashkil etish o'quvchilarning shaxsiy rivoji, ta'lim sifati va o'quv motivatsiyasini oshirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuvni boshlang'ich ta'lim amaliyotiga samarali joriy etish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar boshlang'ich ta'lim mazmunini yangilash va uni zamonaviy talablar asosida tashkil etishni taqozo etmoqda. Jamiyat taraqqiyoti, fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida o'quvchilarga berilayotgan bilimlarning hayotiyligi va amaliy ahamiyatini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu bois, ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish boshlang'ich ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchilarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Boshlang'ich ta'lim bosqichida mazkur yondashuvni joriy etish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, muloqotga kirishish va ijtimoiy faol bo'lish kabi muhim kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'limni tashkil etish pedagoglardan zamonaviy metod va texnologiyalardan samarali foydalanishni talab etadi. Bu jarayonda o'quv faoliyatini loyihalash,

baholash mezonlarini kompetensiyalarga yo'naltirish va ta'lim jarayonida interaktiv metodlarni qo'llash alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning nazariy asoslarini tahlil qilish, uning amaliy ahamiyatini ochib berish hamda ta'lim jarayonida mazkur yondashuvni samarali joriy etish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ilmiy manbalarda kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni integratsiyalashgan holda shakllantirish, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik paradigma sifatida talqin etiladi [1].

Xorijiy olimlar, jumladan J. Raven, D. Rychen va L. Salganik tadqiqotlarida kompetensiya tushunchasi shaxsning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmui sifatida izohlanadi. Ularning fikricha, kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonida natijaga yo'naltirilganlikni ta'minlaydi va o'quvchilarning funksional savodxonligini oshirishga xizmat qiladi [2].

Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish masalalari Yevropa va MDH mamlakatlari pedagogik adabiyotlarida keng yoritilgan. Tadqiqotchilar ta'lim mazmunini kompetensiyalar asosida qayta ko'rib chiqish, o'quv jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish hamda baholash tizimini yangilash zarurligini ta'kidlaydilar. Ayniqsa, tayanch kompetensiyalarni boshlang'ich bosqichdanoq shakllantirish keyingi ta'lim bosqichlari uchun mustahkam asos yaratishi qayd etiladi [3].

O'zbekistonlik olimlar N.A. Muslimov, Sh.Q. Sharipov, R.J. Ishmuhamedov va boshqalar o'z ilmiy ishlarida kompetensiyaviy yondashuvni milliy ta'lim tizimi sharoitida joriy etishning pedagogik va metodik jihatlarini tahlil qilganlar. Ular boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab berganlar [4].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarida, xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va davlat ta'lim standartlarida kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonini tashkil etishning ustuvor tamoyili sifatida belgilangan. Ushbu hujjatlar boshlang'ich ta'lim mazmunini kompetensiyalar asosida takomillashtirish uchun muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi [5].

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o'quv motivatsiyasini kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, mavjud tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga joriy etishning metodik mexanizmlarini yanada takomillashtirish hamda kompetensiyalarni baholash mezonlarini aniqlashtirish masalalari dolzarbligicha qolmoqda [6].

Natija va muhokama.

Tadqiqot jarayonida boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning pedagogik va psixologik samaradorligi chuqur tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda bilimlarni faqat eslab qolish emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini

shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatiga ongli munosabatini rivojlantiradi va ularning bilish jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Pedagogik kuzatuvlar jarayonida kompetensiyaviy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar va amaliy mashg'ulotlar asosida olib borilgan darslarda o'quvchilarning faolligi sezilarli darajada ortgani aniqlandi. O'quvchilar topshiriqlarni bajarishda mustaqil fikrlashga intilib, o'z qarorlarini asoslab berishga harakat qildilar. Bu holat ularning tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning muloqotga kirishish va jamoada ishlash ko'nikmalari ham rivojlanadi. Guruhli ishlar va jamoaviy topshiriqlar orqali o'quvchilar o'zaro fikr almashish, bir-birini tinglash va hamkorlikda qaror qabul qilish tajribasini egallaydilar. Bu jarayon boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiylashuvi va ijtimoiy-emotsional rivoji uchun muhim ahamiyatga ega.

So'rovnoma va suhbatlar natijalari o'quvchilarning aksariyati kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslarni qiziqarli va mazmunli deb baholaganini ko'rsatdi. O'quvchilar bunday mashg'ulotlar davomida o'z bilimlarini kundalik hayotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'layotganliklarini ta'kidladilar. Bu holat o'quv motivatsiyasining oshishiga va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, kompetensiyaviy yondashuvning samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning metodik tayyorgarligi va dars jarayonini to'g'ri loyihalashiga bog'liq. Agar darsning maqsadi kompetensiyalar asosida aniq belgilansa, o'quv faoliyati mazmuni va baholash mezonlari shu maqsadlarga mos holda ishlab chiqilsa, ta'lim natijalari yuqori bo'ladi. Aksincha, kompetensiyaviy yondashuv faqat formal tarzda qo'llanilganda kutilgan samaraga erishish qiyinlashadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurligi aniqlandi. Kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etishda o'yin elementlari, vizual vositalar va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning e'tiborini saqlab turish va ularni faol o'quv faoliyatiga jalb etishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini uyg'un rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlashga va ijtimoiy faol bo'lishga tayyorlashda samarali pedagogik mexanizm ekanligini ko'rsatdi. Bu esa mazkur yondashuvni boshlang'ich ta'lim amaliyotida keng qo'llash zarurligini tasdiqlaydi.

Xulosa.

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini kompleks tarzda tahlil qilindi. Olingan natijalar kompetensiyaviy yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilim, ko'nikma va malakalarni uyg'un rivojlantirish, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga tayyorlashda muhim pedagogik mexanizm ekanligini tasdiqladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi. Ayniqsa, kompetensiyaviy topshiriqlar, muammoli

vaziyatlar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda muloqot, hamkorlik va jamoada ishlash kabi muhim ijtimoiy kompetensiyalar shakllanishi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot davomida kompetensiyaviy yondashuvning samaradorligi pedagogning metodik tayyorgarligi, dars jarayonini kompetensiyalar asosida loyihalash va baholash mezonlarini to'g'ri belgilashga bevosita bog'liqligi aniqlab berildi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari va vizual vositalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi tasdiqlandi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish zamonaviy ta'limning ustuvor talablaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning shaxsiy rivoji, ijtimoiylashuvi va keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuvni boshlang'ich ta'lim amaliyotiga tizimli va samarali joriy etish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Erkin o'g, Ne'matov Oybek. "INSON MA'NAVIY QARASHLARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.5 (2025): 395-401.
2. Erkin o'g'li, Nematov Oybek. "PEDAGOGIK DASTURIY VOSITALAR." MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS 1.3 (2024): 147-150.
3. Oybek o'g'li, Nematov. "VISME DASTURINING AFZALLIKLARI." STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS 1.2 (2024): 230-234.
4. Ne'matov, Oybek. "TA'LIMDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI." Science Shine International scientific journal"-2023 (2023).
5. Ne'Matov, Oybek Erkin O'G. "VEB DASTURLASHDA YII2 FREYMOVORK." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.1 (2022): 1151-1158.
6. Ne'matov, O. «AXBOROT PSIXOLOGIK XAVF TALABA SHAXSI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA». Interpretation and Researches, т. 2, вып. 1(23), февраль 2024 г.,
7. Ne'matov, Oybek, and Mohinur Umirova. "The importance of information and communication technologies in organizing the primary education process." Journal of science-innovative research in Uzbekistan 4.4 (2024): 77-81.